

SLOVENSKÁ ŠTATISTIKA a DEMOGRAFIA

SLOVAK STATISTICS
and DEMOGRAPHY

3/2018

ročník/volume 28

Recenzovaný vedecký časopis so zameraním na prezentáciu moderných štatistických a demografických metód a postupov.

Scientific reviewed journal focusing on the presentation of modern statistical and demographic methods and procedures.

Článok/Article: 5

Typ článku/Type of article: vedecký článok/scientific article

Strany/Pages: 57 – 76

Dátum vydania/Publication date: 15. júl 2018/July 15, 2018

Ján HALUŠKA

INFOSTAT – Inštitút informatiky a štatistiky

Jaroslav DOLINIČ

Štatistický úrad Slovenskej republiky – sekcia makroekonomických štatistík

MAKROEKONOMICKÁ VÝKONNOSŤ SLOVENSKEJ EKONOMIKY V ROKOCH 1995 – 2017

MACROECONOMIC PERFORMANCE OF THE SLOVAK ECONOMY IN THE YEARS 1995 – 2017

ABSTRAKT

Z oficiálnych štatistických údajov vyplýva, že zatiaľ čo v roku 1995 dosiahla tvorba reálneho HDP 35,2 mld. €, v roku 2017 predstavovala 81,7 mld. €. V roku 2017 bola teda výkonnosť slovenskej ekonomiky oproti roku 1995 viac ako dvakrát vyššia. Primárne vzrástla zásluhou agregátneho dopytu, ktorý je hlavným zdrojom rastu výkonnosti otvorenej ekonomiky. Agregátny dopyt bol v roku 2017 až trikrát vyšší ako v roku 1995, pretože v uvedenom 23-ročnom období takmer sústavne rástol. Pokles zaznamenal len v roku 1999 a 2009. Kým v roku 1999 bol spôsobený poklesom domáceho dopytu, v roku 2009 globálnou hospodárskou krízou, vplyvom ktorej poklesol domáci aj vonkajší dopyt. Preto bol pokles agregátneho dopytu v roku 2009 (o 11,3 %) rádovo hlbší ako v roku 1999 (o 1,7 %). Z hľadiska vývoja HDP v parite kúpnej sily sa SR v analyzovanom období značne priblížila k priemeru EÚ.

ABSTRACT

Official statistics show that, while in 1995, the real GDP was € 35,2 bill. €, in 2017 it was 81,7 bill. €. In 2017, therefore, the performance of the Slovak economy was more than twice as high as in 1995. Primarily, it has grown due to aggregate demand, which is the main source of the growth of an open economy. Aggregate demand was three times higher in 2017 than in 1995, as it increased almost continuously in the previous 23-year period. The drop of aggregate demand was recorded only in 1999 and 2009. While in 1999 it was due to a decline in domestic demand, in 2009 by the global economic crisis, which resulted in the decline of the domestic and external demand declining. Therefore, the fall in aggregate demand in 2009 (by 11,3 %) was deeper than in 1999 (by 1,7 %). From the perspective of the GDP development in purchasing power parity, the Slovak Republic significantly approached the EU average in the analyzed period.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

agregátny dopyt, vonkajší dopyt, domáci dopyt, čistý vývoz, hrubý domáci produkt, parita kúpnej sily

KEY WORDS

aggregate demand, external demand, domestic demand, net exports, gross domestic product, purchasing power parity

1. ÚVOD

Cieľom tohto príspevku je analyzovať makroekonomickú výkonnosť slovenskej ekonomiky na báze vývoja hrubého domáceho produktu (HDP) a tých ukazovateľov,

ktoré tvoria štruktúru agregátneho dopytu¹. Agregátny dopyt je totiž rozhodujúcim determinantom výkonnosti otvorenej ekonomiky. Analýza je založená na ročných časových radoch daných ukazovateľov za obdobie rokov 1995 – 2017. Analyzované časové rady teda pokrývajú, s výnimkou prvých dvoch rokov (1993 a 1994) celé obdobie doterajšieho samostatného fungovania slovenskej ekonomiky. Okrem toho, keďže v analyzovanom období sa úroveň HDP na obyvateľa u nás v parite kúpnej sily výrazne priblížila k priemeru EÚ, v príspevku sa prezentuje aj porovnanie jeho vývoja s ostatnými krajinami V4.

Tak ako sa v priebehu posledných 25 rokov, ktoré uplynuli od vzniku samostatnej Slovenskej republiky, a teda aj Štatistického úradu Slovenskej republiky (ŠÚ SR), menila spoločnosť, celé odvetvia slovenskej ekonomiky či vývoj v jednotlivých vedeckých disciplínach, menila sa tiež metodika štatistiky. Týka sa to aj štatistiky, ktorá odzrkadľuje vývoj ekonomiky, vrátane takého ukazovateľa akým je HDP. Metodika, na základe ktorej sa určuje výpočet HDP, sa nazýva Európsky systém národných a regionálnych účtov (ESA). ŠÚ SR najskôr implementoval metodiku ESA 1995 (v 90. rokoch), ktorá bola v roku 2014 aktualizovaná a nahradená metodikou ESA 2010².

2. VÝKONNOSŤ SLOVENSKEJ EKONOMIKY V PREDKRÍZOVOM OBDOBÍ

Z grafu č. 1 vyplýva, že agregátny dopyt aj výkonnosť hospodárstva (meraná tvorbou reálneho HDP) sa od roku 1996 až do príchodu globálnej hospodárskej krízy v roku 2009 vyznačovali rastúcim trendom. Agregátny dopyt sa v rokoch 1996 – 2008 zvyšoval v priemere o 6,9 % ročne, reálny HDP v priemere o 5,2 % ročne (tab. č. 1)³. Výrazne nadpriemerné prírastky dosiahli obidva tieto ukazovatele v rokoch 2005 až 2007, teda tesne po vstupe do EÚ. Najmä vďaka tomu bola úroveň agregátneho dopytu, ako aj tvorby reálneho HDP, v roku 2008 podstatne vyššia ako v roku 1995 v prípade agregátneho dopytu takmer o 140 %, v prípade reálneho HDP o vyše 93 %.

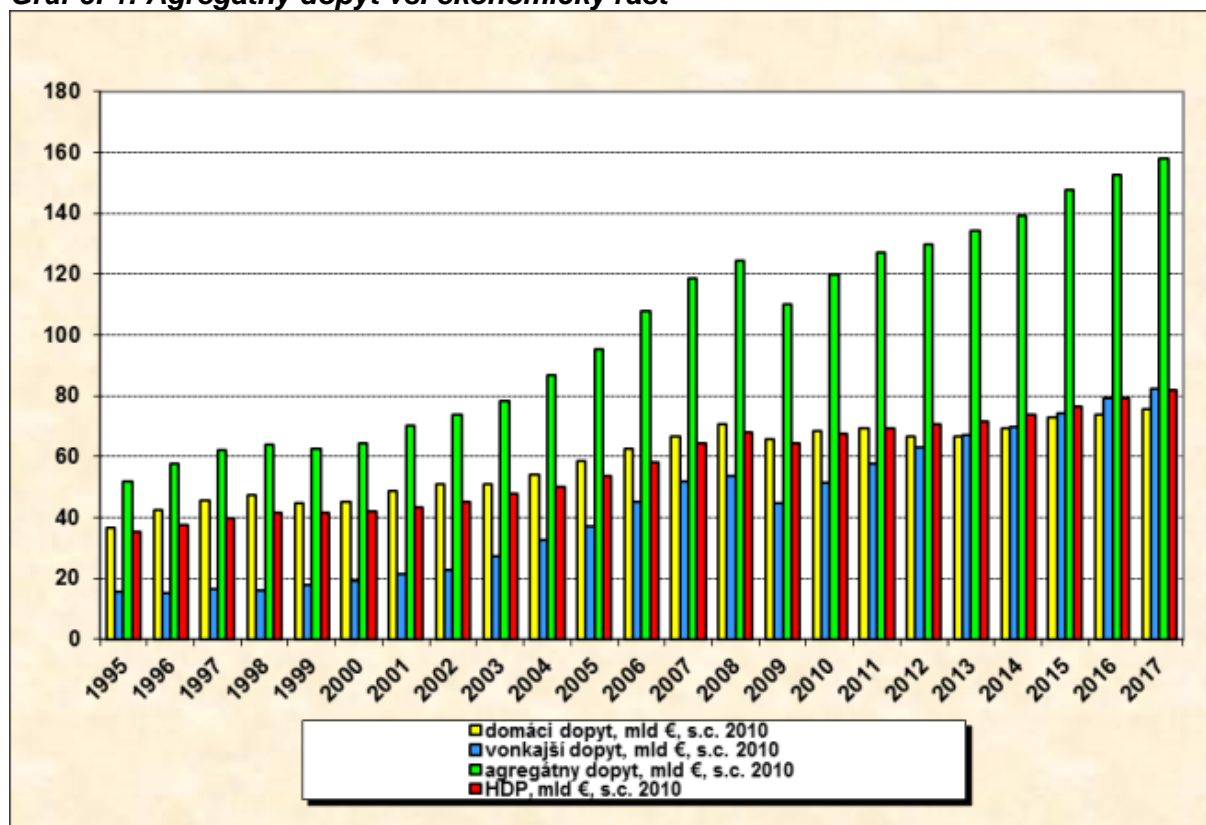
Rast agregátneho dopytu a tým aj rast tvorby reálneho HDP pramenil zo zvyšujúceho sa domáceho a vonkajšieho dopytu. Dynamika rastu celkového vývozu v rokoch 1996 – 2008 však bola oproti dynamike rastu domáceho dopytu omnoho (až rádovo) vyššia (tab. č. 1). V dôsledku toho dosiahol objem celkového vývozu v roku 2008 až tri a pol násobok jeho úrovne z roku 1995, zatiaľ čo domáci dopyt zhruba dvojnásobok. V štruktúre agregátneho dopytu preto podiel vonkajšieho dopytu postupne narastal (z cca 30 % v roku 1995 na cca 43 % v roku 2008), podiel domáceho dopytu, naopak, klesal (z cca 70 % na cca 57 %) (graf č. 3).

¹ Agregátny dopyt je ukazovateľ, ktorý je zostavený agregovaním (súčtom) domáceho dopytu a vonkajšieho dopytu. Domáci dopyt zahŕňa konečnú spotrebu domácností (spotrebiteľský dopyt), konečnú spotrebu verejnej správy (dopyt verejného sektora) a tvorbu hrubého kapitálu, ktorú tvorí tvorba hrubého fixného kapitálu (investičný dopyt) a zmena stavu zásob. Vonkajší dopyt je reprezentovaný celkovým vývozom, teda objemom vývozu tovarov a služieb. Konečná spotreba neziskových inštitúcií slúžiacich domácnostiam je na účely tejto analýzy zahrnutá v konečnej spotrebe domácností.

² Každá aktualizácia metodiky ESA reaguje na vývoj v spoločnosti, nástup nových technológií alebo nových druhov obchodu a podobne. Aktualizácia môže mať vplyv na úroveň HDP. Napríklad implementácia ESA 2010 znamenala u nás nárast úrovne HDP v jednotlivých rokoch v rozpätí 1,5 – 2,0% HDP.

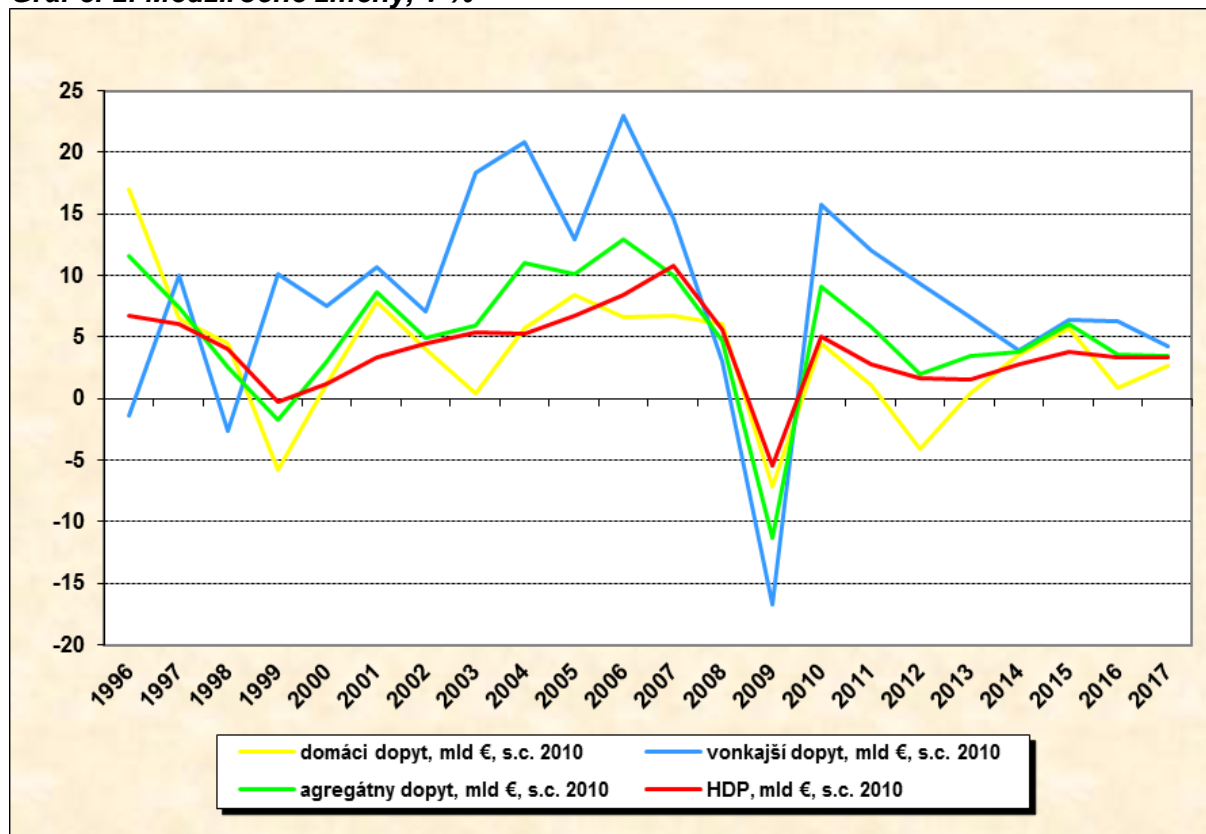
³ Relatívne zmeny jednotlivých ukazovateľov sú odvodené z ich hodnôt vyjadrených v stálych cenách, ktoré sú prepočítané na tzv. bázičný rok 2010.

Graf č. 1: Agregátny dopyt vs. ekonomický rast

Zdroj: ŠÚ SR

Graf č. 2: Medziročné zmeny, v %

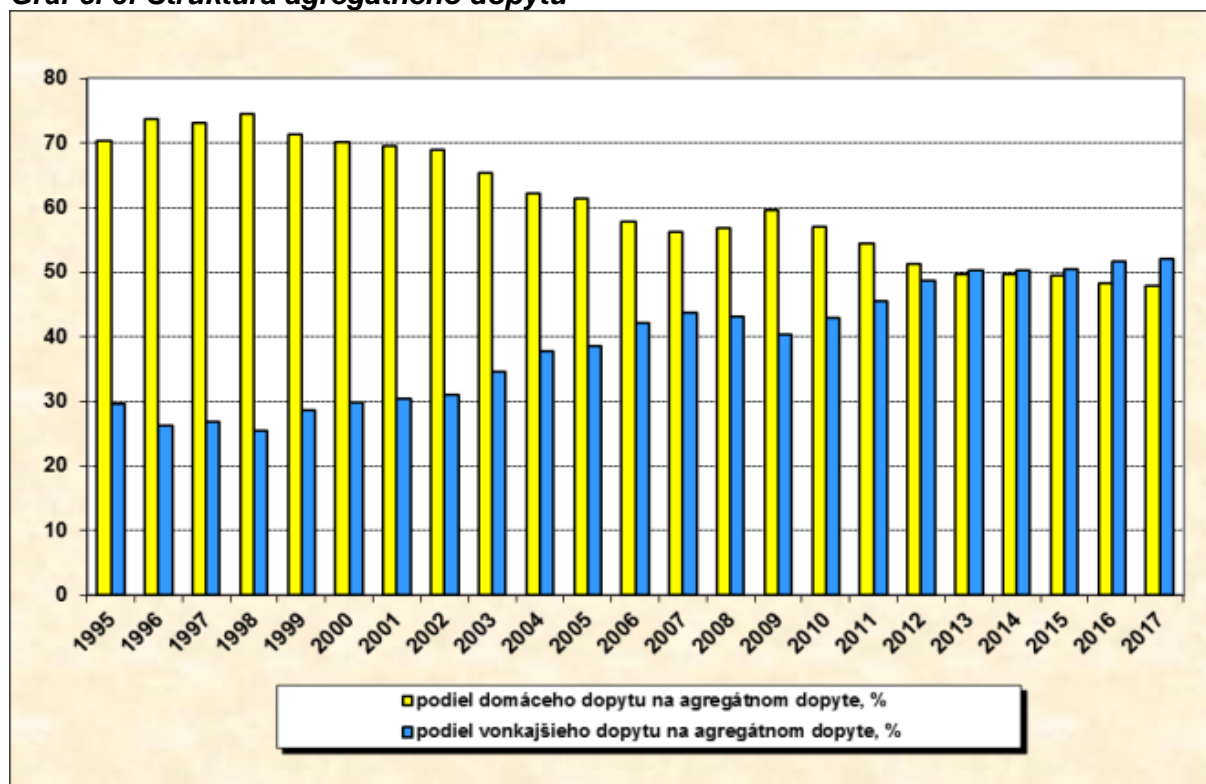
Zdroj: ŠÚ SR

Tabuľka. č. 1: Medziročné zmeny, v %, priemer za obdobie

Ukazovateľ	1996 – 2008	2009	2010 – 2017	1996 – 2017
konečná spotreba domácností, s. c. 2010	+5.3	-0.5	+1.1	+3.5
konečná spotreba verejnej správy, s.c. 2010	+3.8	+6.2	+1.5	+3.1
tvorba hrubého kapitálu, s. c. 2010	+6.1	-29.2	+4.0	+3.4
domáci dopyt, s. c. 2010	+5.2	-7.2	+1.8	+3.4
vývoz tovarov a služieb, s. c. 2010	+10.0	-16.8	+8.0	+7.9
dovoz tovarov a služieb, s. c. 2010	+9.9	-18.8	+6.6	+7.2
agregátny dopyt, s. c. 2010	+6.9	-11.3	+4.6	+5.2
hrubý domáci produkt, s. c. 2010	+5.2	-5.4	+3.0	+3.9

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty autorov

Graf č. 3: Štruktúra agregátneho dopytu

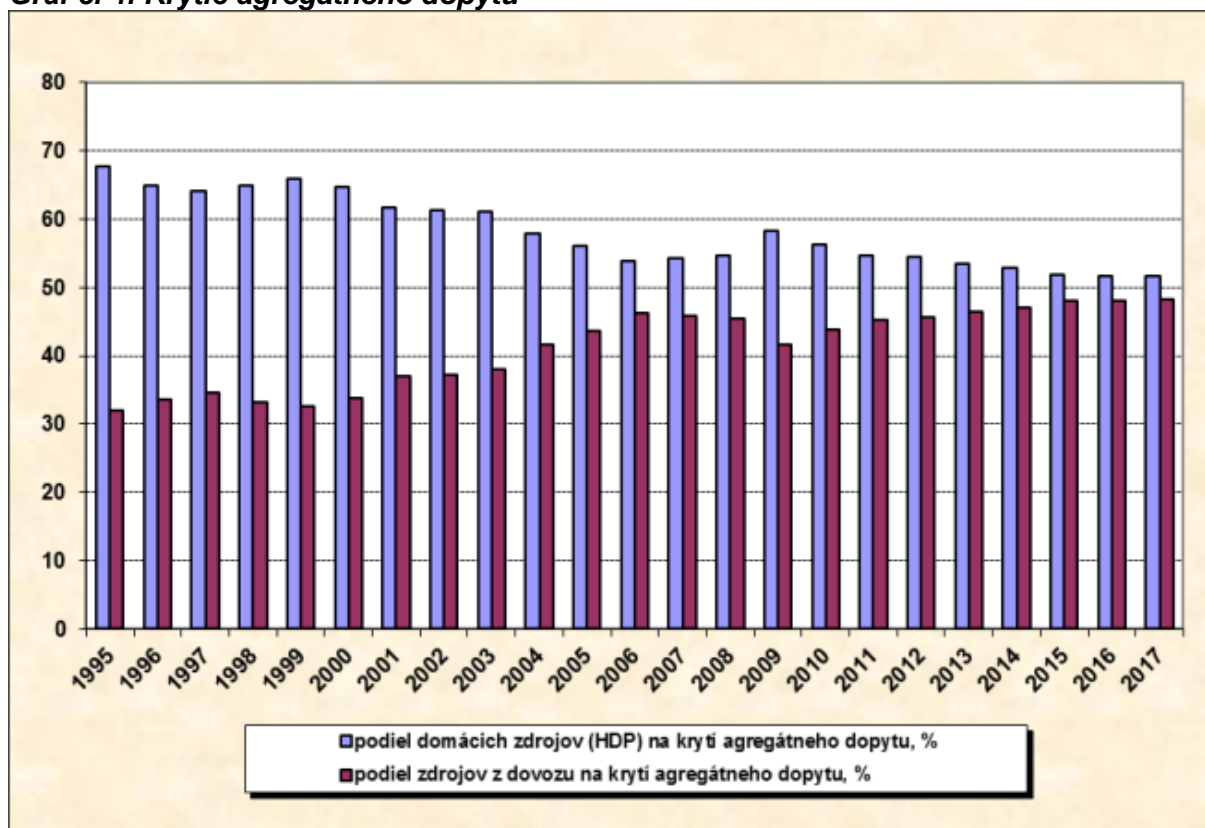

Zdroj: ŠÚ SR

Z grafu č. 4 vyplýva, že v roku 1995 bolo domácimi zdrojmi (tvorbou HDP) možné pokryť zhruba dve tretiny agregátneho dopytu. Zvyšnú časť agregátneho dopytu (zhruba jednu tretinu) pokryli zdroje z dovozu. Keďže dynamika rastu tvorby domácich zdrojov bola v rokoch 1996 až 2008 nižšia ako dynamika rastu agregátneho dopytu (v priemere o 1,7 p. b. ročne), domáce zdroje boli schopné pokryť relatívne stále menšiu a menšiu časť agregátneho dopytu. A preto relatívne postupne väčšiu a väčšiu časť agregátneho dopytu bolo potrebné pokryť zdrojmi

z dovozu. Podiel domácich zdrojov na krytí agregátneho dopytu sa tým znížil z cca 66 % v roku 1995 na cca 55 % v roku 2008, podiel zdrojov z dovozu sa, naopak, v rovnakom období zvýšil z cca 34 % na cca 45 %.

Graf č. 4: Krytie agregátneho dopytu

Zdroj: ŠÚ SR

V predkrízovom období sa výkonnosť hospodárstva nezvyšovala rovnomerne. Naopak, z hľadiska dynamiky, ale aj trendov jej vývoja možno v tomto období identifikovať minimálne tri odlišné časové obdobia (graf č. 2). Ide o roky 1996 – 1998, 1999 – 2002 a 2003 – 2006, ktoré časovo ohraničujú prvé tri štvorročné politicko-ekonomické cykly v SR. Pokiaľ ide o rozdiely v dynamike rastu výkonnosti hospodárstva v týchto troch obdobiach, primárne sú najmä dôsledkom odlišnej hospodárskej politiky, ktorú príslušná vláda SR realizovala v praxi.

2.1 AGREGÁTNY DOPYT A EKONOMICKÝ RAST V ROKOCH 1996 – 1998

V rokoch 1996 – 1998 dosiahla slovenská ekonomika relatívne vysoký ekonomický rast. Reálny HDP sa zvyšoval priemerne o 5,6 % ročne, z grafu č. 2 však vyplýva, že jeho dynamika nebola udržateľná. Svedčí o tom skutočnosť, že rast reálneho HDP sa postupne spomaľoval a navyše generoval prehlbujúcu sa vonkajšiu a vnútornú nerovnováhu. Vykazoval teda typické znaky prehrievania.

Tabuľka č. 2: Medziročné zmeny, v %, priemer za obdobie

Ukazovateľ	1996 – 1998	1999 – 2002	2003 – 2006	2007 – 2008
<i>konečná spotreba domácností, s. c. 2010</i>	+7.7	+3.1	+4.9	+6.7
<i>konečná spotreba verejnej správy, s. c. 2010</i>	+6.1	+1.6	+4.7	+3.4
<i>tvorba hrubého kapitálu, s. c. 2010</i>	+14.9	-1.1	+6.4	+7.6
<i>domáci dopyt, s. c. 2010</i>	+9.2	+1.7	+5.3	+6.4
<i>vývoz tovarov a služieb, s. c. 2010</i>	+1.8	+8.8	+18.7	+8.6
<i>dovoz tovarov a služieb, s. c. 2010</i>	+8.6	+6.6	+16.0	+6.5
<i>agregátny dopyt, s. c. 2010</i>	+7.1	+3.6	+10.0	+7.3
<i>hrubý domáci produkt, s. c. 2010</i>	+5.6	+2.2	+6.5	+8.2

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty autorov

Rast výkonnosti hospodárstva bol v tomto období založený najmä na zvyšujúcom sa domácom dopyte, kým vonkajší dopyt k nemu prispieval len čiastočne. Na raste domáceho dopytu sa podieľali všetky tri hlavné zložky jeho štruktúry, pričom každá z nich dosiahla v rokoch 1996 – 1998 vyšší rast ako reálny HDP (v priemere). Platí to najmä o tvorbe hrubého kapitálu, ktorá sa zvyšovala v priemere takmer o 15 % ročne, čo predstavuje takmer trojnásobok priemerného rastu reálneho HDP v tom istom období. Konečná spotreba domácností a konečná spotreba verejnej správy sa zvyšovali v priemere približne o 8 %, resp. o 6 % ročne.

Relatívne vysoký ekonomický rast v rokoch 1996 – 1998, ktorý bol dôsledkom hospodárskej politiky vtedajšej vlády, nebola SR schopná zabezpečiť z vlastných zdrojov. Pokrytie rýchlo rastúceho agregátneho dopytu, ktorý pramenil z neprimerane rýchlo rastúceho domáceho dopytu, si preto vyžadovalo stále viac a viac dovážať. Svedčí o tom skutočnosť, že celkový dovoz sa v uvedenom období zvyšoval v priemere až o 8,6 % ročne, zatiaľ čo celkový vývoz rástol v priemere len o 1,8 % ročne. Podiel celkového dovozu na krytí agregátneho dopytu tým vzrástol z 32 % v roku 1995 na 33,3 % v roku 1998. Vzhľadom na to, že rast domáceho dopytu (najmä investičného, ale aj spotrebiteľského) nebol primeraný vtedajším reálnym možnostiam slovenskej ekonomiky, sprievodným javom jej vývoja v rokoch 1996 – 1998 bola mimoriadne veľká vonkajšia nerovnováha. Deficit obchodnej bilancie a bilancie služieb totiž dosahoval v rokoch 1996 – 1998 okolo 10 % HDP v bežných cenách.

2.2 AGREGÁTNY DOPYT A EKONOMICKÝ RAST V ROKOCH 1999 – 2002

Rast výkonnosti slovenskej ekonomiky v rokoch 1999 – 2002 pokračoval, bol však o viac ako polovicu menší ako v rokoch 1996 – 1998. Tvorba reálneho HDP sa totiž v rokoch 1999 – 2002 zvyšovala v priemere len o 2,2 % ročne (tab. č. 2). Primárne to súviselo s výrazným spomalením rastu domáceho dopytu – z 9,2 % v rokoch 1996 – 1998 na 1,7 % v rokoch 1999 – 2002 (vždy v priemere), na čom sa podieľali všetky tri hlavné zložky jeho štruktúry. Relatívne najviac k tomu prispela tvorba hrubého kapitálu, ktorá v rokoch 1999 – 2002 zaznamenala dokonca pokles v priemere

o 1,1 % ročne. Útlm rastu domáceho dopytu bol natoľko výrazný, že zatienil vplyv vonkajšieho dopytu, ktorého rast, naopak, značne zrýchlil – z 1,8 % v rokoch 1996 – 1998 na 8,8 % v rokoch 1999 – 2002 (vždy v priemere).

Spomalenie rastu domáceho dopytu bolo zámerom makroekonomickej stabilizačnej politiky, ktorú vláda začala realizovať hneď od začiatku druhého štvorročného politicko-ekonomického cyklu, teda v roku 1999. Jej hlavným cieľom bolo zastaviť trend prehľbovania vonkajšej (a vnútornej) nerovnováhy a tým odvrátiť menovú krízu, ktorá v SR hrozila v dôsledku rýchleho oslabovania výmenného kurzu koruny⁴. Uvedený cieľ sa podarilo dosiahnuť, pretože deficit obchodnej bilancie a bilancie služieb klesol z 10,6 % HDP v roku 1998 na 4,4 % HDP v roku 1999, teda o viac ako polovicu.

Stabilizačná hospodárska politika v roku 1999 viedla nielen k poklesu domáceho dopytu, ale aj celkového dovozu. Zatiaľ čo domáci dopyt klesol takmer o 6 %, objem celkového dovozu o 4,6 %. Na poklese domáceho dopytu sa podieľala každá z troch hlavných zložiek jeho štruktúry – investičný dopyt sa prepadol o vyše 15 %, dopyt verejného sektora poklesol cca o 7 % a spotrebiteľský dopyt o 0,4 %. No vďaka tomu, že objem celkového vývozu vzrástol vplyvom vonkajšieho dopytu v roku 1999 o vyše 10 %, agregátny dopyt zaznamenal len mierny pokles o 1,7 % a slovenská ekonomika dosiahla tzv. mäkké pristátie (soft landing). Reálny HDP sa totiž oproti roku 1998 neznížil, ale zaznamenal nulový rast (graf č. 2).

Pokles agregátneho dopytu v roku 1999 bol iba prechodným javom, pretože v roku 2000 sa jeho rast obnovil. Reálny HDP vzrástol v roku 2000 o 1,2 %, a to vďaka oživeniu rastu domáceho dopytu a pokračujúcemu rastu vonkajšieho dopytu. K obnoveniu rastu domáceho dopytu prispel spotrebiteľský dopyt a dopyt verejného sektora, zatiaľ čo prepád investičného dopytu v roku 2000 ešte pokračoval, ale zmiernil sa. Obnovil sa aj rast celkového dovozu, ale úroveň vonkajšej nerovnováhy sa napriek tomu zmiernila aj v roku 2000, pretože deficit obchodnej bilancie a bilancie služieb klesol na 2,6 % HDP v bežných cenách.

Relatívne nízka úroveň vonkajšej nerovnováhy, dosiahnutá v rokoch 1999 a 2000, nebola dlhodobo udržateľná. K jej redukcii totiž došlo najmä preto, že domáci dopyt ako celok buď poklesol (v roku 1999) alebo stúpil iba nepatrne (v roku 2000). Len čo sa však jeho rast v rokoch 2001 a 2002 zrýchlil, viedlo to nielen k zrýchleniu rastu výkonnosti slovenskej ekonomiky, ale aj k prehĺbeniu vonkajšej nerovnováhy. Deficit obchodnej bilancie a bilancie služieb dosahoval v rokoch 2001 a 2002 okolo 7 – 8 % HDP v bežných cenách.

2.3 AGREGÁTNY DOPYT A EKONOMICKÝ RAST V ROKOCH 2003 – 2006

Rast výkonnosti slovenskej ekonomiky sa v rokoch 2003 – 2006 značne zrýchlil (graf č. 2). Pozoruhodný je najmä prírastok reálneho HDP v roku 2006 o 8,5 %, ktorý výraznou mierou prispel k tomu, že jej výkonnosť sa v rokoch 2003 – 2006 zvyšovala v priemere o 6,5 % ročne (tab. č. 2). V porovnaní s rokmi 1999 – 2002 je to rast

⁴ Išlo o tzv. balíčky ekonomických opatrení prijaté vládou v 1. polroku 1999, pomocou ktorých sa oslabovanie výmenného kurzu koruny podarilo zastaviť na prelome 1. a 2. polroka 1999, keď výmenný kurz dosiahol cca 45,5 SKK/EUR, resp. 43,8 SKK/USD.

takmer trikrát vyšší⁵. Agregátny dopyt sa totiž v rokoch 2003 – 2006 zvyšoval v priemere až o 10 % ročne, teda tiež takmer trikrát rýchlejšie ako v rokoch 1999 – 2002.

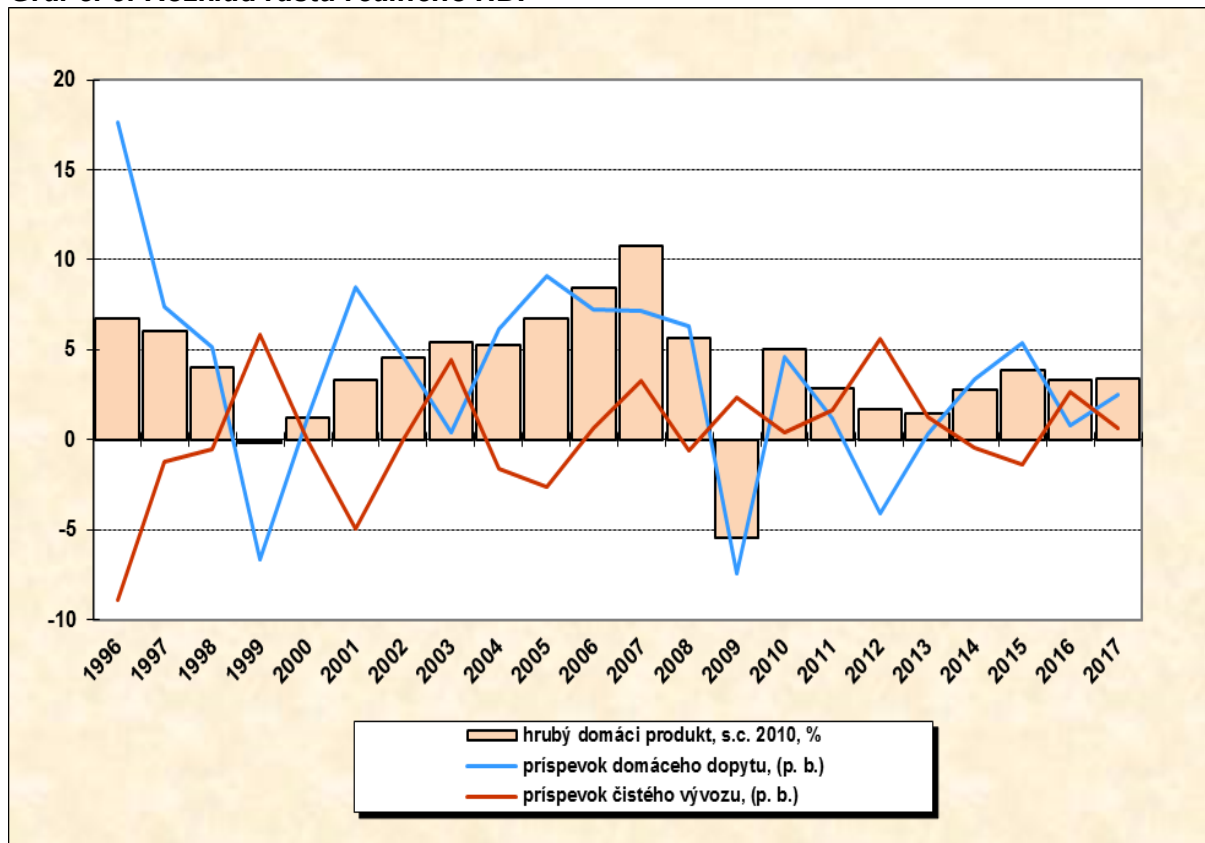
K zrýchleniu rastu agregátneho dopytu prispel domáci aj vonkajší dopyt. Relatívne väčší vplyv na zrýchlenie rastu agregátneho dopytu však mal domáci dopyt, ktorého (priemerný) rast sa zvýšil až trojnásobne (z 1,7 % v rokoch 1999 – 2002 na 5,3 % v rokoch 2003 – 2006), kým v prípade vonkajšieho dopytu to bolo zhruba dvojnásobne (z 8,8 % na 18,7 %). Na zrýchlení dynamiky rastu domáceho dopytu sa podieľali všetky tri hlavné zložky jeho štruktúry, z nich relatívne najviac tvorba hrubého kapitálu, ktorá sa zvyšovala nadpriemerným tempom (oproti rastu domáceho dopytu ako celku).

Dvojciferné relatívne prírastky, ktoré agregátny dopyt zaznamenal v rokoch 2003 – 2006 (v priemere), boli generované najmä vonkajším dopytom. Celkový vývoz sa totiž v tomto období zvyšoval v priemere o 18,7 % ročne, k čomu prispelo výrazné zrýchlenie rastu vonkajšieho dopytu po vstupe SR do EÚ v roku 2004. V dôsledku vysokej dovoznej náročnosti nášho vývozu, ale aj vplyvom zrýchlenia rastu domáceho dopytu sa zrýchlil aj rast celkového dovozu, ktorý sa v tomto období zvyšoval v priemere o 16 % ročne. Vzhľadom na to, že rast celkového vývozu bol vyšší (v priemere o 2,7 p. b. ročne), relatívna úroveň vonkajšej nerovnováhy sa zmiernila zhruba o polovicu (oproti jej úrovni v rokoch 2001 a 2002).

Rast reálneho HDP v roku 2006 bol najrýchlejší nielen v rokoch 2003 – 2006, ale v celej dovtedajšej histórii samostatného fungovania slovenskej ekonomiky. V roku 2006 totiž nastala zásadná zmena, ktorá je kľúčová z hľadiska dlhodobej udržateľnosti ekonomického rastu. Týka sa vplyvu tzv. čistého vývozu na vývoj reálneho HDP. Rozklad rastu reálneho HDP na príspevok domáceho dopytu a čistého vývozu v celom analyzovanom období je zobrazený na grafe č. 5.

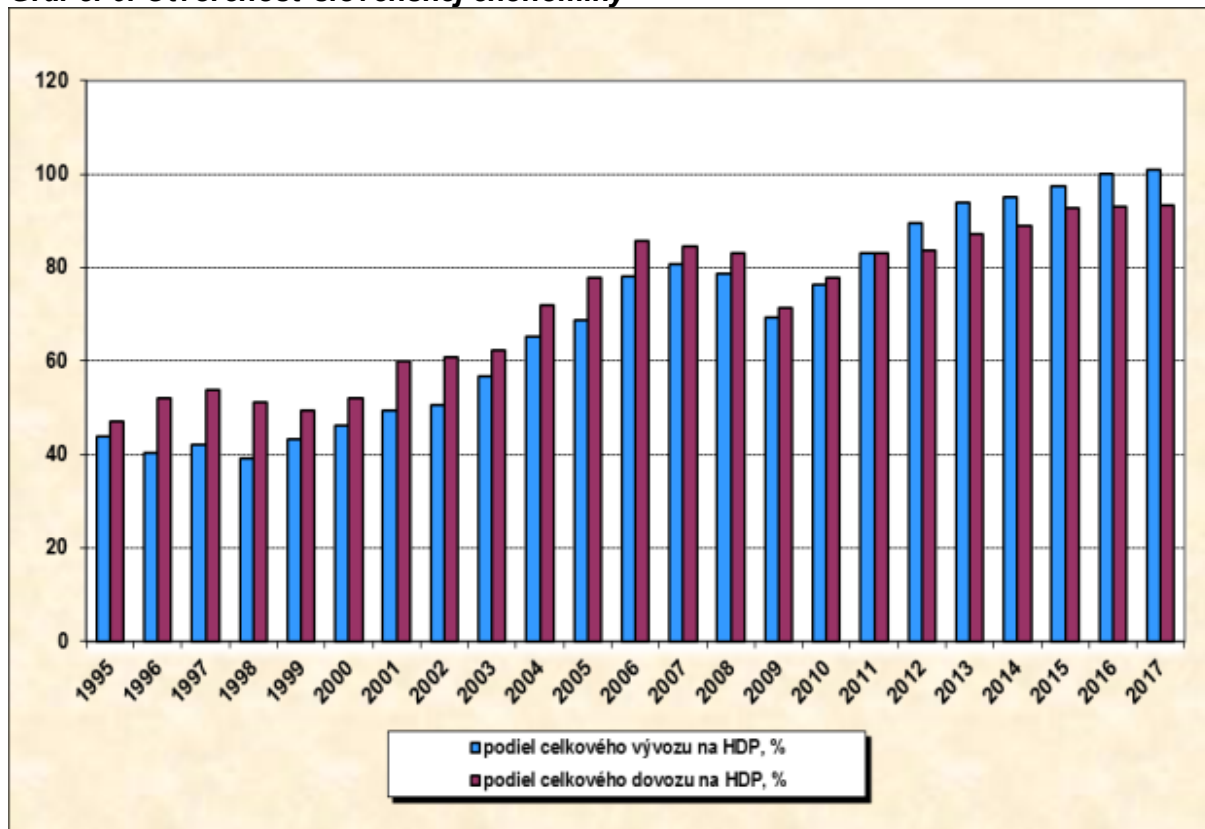
⁵ Zo strany ponuky zvyšovali výkonnosť slovenskej ekonomiky v tomto období najmä nové a prevažne exportne orientované výrobné kapacity v automobilovom priemysle (Volkswagen, Peugeot, KIA) a elektrotechnickom priemysle (Samsung, Sony), ktoré vznikli na báze priamych zahraničných investícií po vstupe SR do EÚ v roku 2004.

Graf č. 5: Rozklad rastu reálneho HDP

Zdroj: ŠÚ SR

Graf č. 6: Otvorenosť slovenskej ekonomiky

Zdroj: ŠÚ SR

V roku 2006 došlo totiž prvýkrát v dovtedajšej histórii samostatnej SR k tomu, že v podmienkach vysokého rastu domáceho dopytu, ktorý stúpol o viac ako 6 %, prispel k rastu reálneho HDP pomerne významnou mierou aj čistý vývoz. Pred rokom 2006 mal čistý vývoz na rast výkonnosti slovenskej ekonomiky – v prípade rastu domáceho dopytu – brzdiaci vplyv, výnimočne neutrálny vplyv⁶. V roku 2006 mal teda model rastu výkonnosti slovenskej ekonomiky kvalitatívne novú podobu. Vznikla ako dôsledok štrukturálnych zmien, ktoré sa v slovenskej ekonomike postupne presadzovali od roku 2004, najmä vďaka priamym zahraničným investíciám do automobilového a elektrotechnického priemyslu.

Sprievodným javom vývoja slovenskej ekonomiky v rokoch 2003 – 2006 bol tiež rýchly rast jej otvorenosti. Slovenská ekonomika bola veľmi otvorená už v roku 2003, teda tesne pred vstupom do EÚ, a to z hľadiska podielu celkového vývozu na HDP (cca 57 %) aj podielu celkového dovozu na HDP (cca 63 %). Po vstupe SR do EÚ jej otvorenosť rapídne vzrastala. V roku 2006 stúpol podiel celkového vývozu na HDP (exportná výkonnosť ekonomiky) na 78 %, podiel celkového dovozu na HDP (dovozná náročnosť ekonomiky) na vyše 85 %.

2.4 AGREGÁTNY DOPYT A EKONOMICKÝ RAST V ROKOCH 2007 A 2008

Trend zrýchľovania rastu výkonnosti slovenskej ekonomiky, ktorý sa začal v roku 2001, kulminoval v roku 2007. Tvorba reálneho HDP stúpila o 10,8 %, čo je najvyšší prírastok jej výkonnosti nielen v predkrízovom období, ale v celom analyzovanom období. Mimochodom, agregátny dopyt stúpol o 10 %, pričom domáci dopyt vzrástol o 6,7 %, vonkajší dopyt o 14,6 % (graf č. 2).

Model rastu výkonnosti ekonomiky v roku 2007 bol rovnaký ako v roku 2006. K rastu reálneho HDP teda prispel okrem domáceho dopytu aj čistý vývoz. Keďže príspevok domáceho dopytu k rastu reálneho HDP bol v rokoch 2006 a 2007 prakticky rovnaký, zrýchlenie rastu reálneho HDP o vyše 2 p. b. (oproti roku 2006) znamená, že príspevok čistého vývozu k rastu výkonnosti ekonomiky bol v roku 2007 podstatne vyšší ako v roku 2006. Vďaka tomu zaznamenala slovenská ekonomika v roku 2007 historicky najvyšší rast, ale zásluhou štrukturálnych zmien v ekonomike sa úroveň vonkajšej ekonomickej nerovnováhy nezvýšila. Naopak, zmiernila sa, pretože deficit obchodnej bilancie a bilancie služieb klesol a dosiahol 1,1 % HDP v bežných cenách.

Výkonnosť slovenskej ekonomiky vzrástla aj v roku 2008, ale dynamika jej rastu sa značne spomalila. Agregátny dopyt stúpol v roku 2008 o 4,7 %, tvorba reálneho HDP vzrástla o 5,6 %. Model rastu reálneho HDP, ktorý fungoval v rokoch 2006 a 2007, sa totiž zmenil na model menej výkonný. K rastu výkonnosti ekonomiky v roku 2008 prispel len domáci dopyt, pretože príspevok čistého vývozu bol negatívny (rast reálneho HDP brzdil).

Skutočnosť, že prírastky agregátneho dopytu a reálneho HDP boli v roku 2008 zhruba o polovicu menšie ako v roku 2007, bola v rozhodujúcej miere dôsledkom vonkajšieho dopytu. Dynamiku jeho rastu totiž výrazne utlmila blížiaci sa globálna

⁶ Čistý vývoz významne prispel k rastu reálneho HDP už v rokoch 1999 a 2003, bolo to však v podmienkach reálneho poklesu domáceho dopytu (1999) alebo jeho nulového rastu (2003), teda stagnácie.

hospodárska kríza, kým domáci dopyt ako celok zasiahla v roku 2008 len čiastočne. Celkový vývoz, ktorý sa v roku 2007 zvýšil takmer o 15 %, stúpil v roku 2008 len o 3 %. Na druhej strane domáci dopyt ako celok vzrástol o 6,1 %, čo je prírastok len mierne nižší, ako sa dosiahol v rokoch 2006 a 2007. Zo štruktúry domáceho dopytu vyplýva, že kríza negatívne ovplyvnila len investičný dopyt, ktorého rast sa značne spomalil. Na rast spotrebiteľského dopytu výraznejší tlmiaci vplyv kríza nemala a rast dopytu verejného sektora sa naopak výrazne zrýchlil.

Spomalenie rastu agregátneho dopytu malo vplyv aj na celkový dovoz, ktorého rast sa tiež spomalil. Spomalenie jeho rastu však bolo miernejšie ako v prípade celkového vývozu. Inak povedané, celkový dovoz stúpil v roku 2008 viac ako celkový vývoz (o 3,6 %, resp. o 3,0 %). V dôsledku toho deficit obchodnej bilancie a bilancie služieb oproti roku 2007 vzrástol, a preto čistý vývoz rast reálneho HDP v roku 2008 tlmil.

3. VÝKONNOSŤ SLOVENSKEJ EKONOMIKY V KRÍZOVOM ROKU 2009

Globálna hospodárska kríza spôsobila v roku 2009 zlom v dlhodobom trende vývoja agregátneho dopytu (graf č. 1). Oproti roku 2008 sa znížil o vyše 11 %, čo viedlo aj k zlomu v dlhodobom trende vývoja výkonnosti slovenskej ekonomiky, ktorá zaznamenala pokles o 5,4 % (tab. č. 1). Dvojciferný pokles agregátneho dopytu ide predovšetkým na vrub oslabenia vonkajšieho dopytu, vplyvom ktorého sa celkový vývoz prepadol oproti roku 2008 takmer o 17 %. K poklesu agregátneho dopytu však prispel nemalou mierou aj domáci dopyt, ktorý sa znížil o vyše 7 %.

Skutočnosť, že pokles vonkajšieho dopytu bol rádovo hlbší ako pokles domáceho dopytu, viedla k tomu, že v štruktúre agregátneho dopytu sa podiel domáceho dopytu v roku 2009 zvýšil, podiel vonkajšieho dopytu sa, naopak, úmerne znížil. Bol to odklon z trajektórií vývoja týchto podielov v predkrízovom období, ktorý však mal len prechodný charakter (graf č. 3).

Pokles domáceho dopytu bol spôsobený investičným dopytom, ktorý sa prepadol oproti roku 2008 takmer o 19 %, ale tvorba hrubého kapitálu skoro o 30 %. (Prepad investičného dopytu je typickým sprievodným javom hospodárskej krízy.) Kríza mala tlmiaci vplyv aj na spotrebiteľský dopyt, avšak omnoho slabší ako pri investičnom dopyte, pretože spotrebiteľský dopyt zaznamenal v roku 2009 viac-menej nulový rast. Dopyt verejného sektora napriek kríze vzrástol o vyše 6 %, čo malo na domáci dopyt ako celok síce pozitívny vplyv (zmiernilo jeho pokles) ale negatívny vplyv na vnútornú ekonomickú nerovnováhu, ktorá sa výrazne prehĺbila⁷.

Pokles výkonnosti slovenskej ekonomiky v roku 2009, ktorý bol spôsobený poklesom vonkajšieho aj domáceho dopytu, mal výrazný vplyv aj na objem zdrojov dovezených zo zahraničia (potrebných na pokrytie agregátneho dopytu). Celkový dovoz poklesol takmer o 19 % (tab. č. 1). Podiel zdrojov z dovozu na krytí agregátneho dopytu sa preto v roku 2009 významne znížil, naopak, podiel domácich zdrojov na jeho krytí sa úmerne zvýšil. Aj v tomto prípade išlo o odklon z trajektórií vývoja týchto podielov v predkrízovom období, ktorý mal tiež len prechodný

⁷ Deficit verejných financií sa prehĺbil z 2,4 % HDP v roku 2008 na 7,8 % HDP v roku 2009. Dlh verejného sektora sa tým zvýšil z 28,5 % HDP v roku 2008 na 36,3 % HDP v roku 2009.

charakter (graf č. 4). Prechodným bol aj pokles miery otvorenosti slovenskej ekonomiky zaznamenaný v roku 2009 (graf č. 6).

Skutočnosť, že pokles výkonnosti slovenskej ekonomiky v roku 2009 bol relatívne menší ako pokles domáceho dopytu, znamená, že čistý vývoz bol v roku 2009 faktorom, ktorý pokles reálneho HDP zmiernil (pôsobil proti jeho poklesu, graf č. 5). Tlmiaci vplyv čistého vývozu bol dôsledkom toho, že pokles celkového vývozu v roku 2009 bol cca o 2 p. b. miernejší ako pokles celkového dovozu (tab. č. 1).

Zatiaľ čo úroveň vnútornej ekonomickej nerovnováhy sa v roku 2009 výrazne prehĺbila, úroveň vonkajšej ekonomickej nerovnováhy sa naopak zmiernila – deficit obchodnej bilancie a bilancie služieb totiž oproti roku 2008 klesol a dosiahol 1,5 % HDP v bežných cenách. Súviselo to so skutočnosťou, že obchodná bilancia, ktorá bola v predkrízovom období permanentne v deficite, skončila v roku 2009 prvýkrát v histórii samostatného fungovania slovenskej ekonomiky s prebytkom. Bol to tiež dôsledok už spomenutých štrukturálnych zmien v ekonomike.

4. VÝKONNOSŤ SLOVENSKEJ EKONOMIKY V ROKOCH 2010 AŽ 2017

Vplyvom globálnej hospodárskej krízy bol pokles agregátneho dopytu a výkonnosti hospodárstva síce pomerne značný, ale týkal sa len roku 2009. V roku 2010 sa ich rast oživil a pokračoval aj v zostávajúcich siedmich rokoch analyzovaného obdobia (graf č. 1).

Na rozdiel od predkrízového obdobia však dynamika rastu týchto ukazovateľov nemala v rokoch 2010 – 2017 tendenciu akcelerovať. Naopak, z hľadiska trendov možno v ich vývoji identifikovať dva rozdielne štvorročné cykly (graf č. 2). V prvom z nich sa ich rast spomaľoval, v druhom sa najskôr mierne zrýchľoval, ale v jeho druhej polovici akceleračné impulzy zanikli. Celkovo bol ich rast v tomto osemročnom období v priemere o tretinu nižší, ako dosiahli v predkrízovom období. Agregátne dopyt sa v rokoch 2010 – 2017 zvyšoval v priemere o 4,6 % ročne, reálny HDP v priemere o 3,0 % ročne (tab. č. 1). V porovnaní s predkrízovou úrovňou z roku 2008 bol agregátne dopyt v roku 2017 vyšší cca o 27 %, výkonnosť hospodárstva cca o 20 %.

K spomaleniu dynamiky rastu agregátneho dopytu i reálneho HDP prispel v rozhodujúcej miere domáci dopyt, pretože tlmiaci vplyv vonkajšieho dopytu bol rádovo menší. Domáci dopyt ako celok sa v rokoch 2010 – 2017 zvyšoval v priemere len o 1,8 % ročne, čo znamená, že dynamika jeho rastu bola až o dve tretiny nižšia ako v predkrízovom období (tab. č. 1). Prispeli k tomu všetky tri hlavné zložky domáceho dopytu, ale najviac sa utlmil rast spotrebiteľského dopytu, ktorý sa v rokoch 2010 – 2017 zvyšoval v priemere iba o 1,1 % ročne, zatiaľ čo v predkrízovom období dosahoval rast v priemere takmer päťkrát vyšší. Pokiaľ ide o vonkajší dopyt, v rokoch 2010 – 2017 sa zvyšoval v priemere o 8 % ročne, čo je rast v priemere len o jednu pätinu nižší, ako dosahoval v predkrízovom období.

Skutočnosť, že agregátne dopyt bol v roku 2017 o viac ako štvrtinu vyšší ako v roku 2008, súvisí teda najmä s vonkajším dopytom, ktorý v rokoch 2010 – 2017, na rozdiel od domáceho dopytu sústavne rástol. V dôsledku toho bol celkový vývoz v roku 2017 o viac ako polovicu vyšší (o 54 %) ako tesne pred krízou v roku 2008. Na druhej strane domáci dopyt ako celok bol v roku 2017 oproti jeho predkrízovej

úrovni v roku 2008 vyšší len o 7 %, z toho spotrebiteľský dopyt cca o 8 %, dopyt verejného sektora takmer o 20 % a investičný dopyt cca o 3,5 %. V porovnaní s rastom domáceho dopytu ako celku sa teda investičný dopyt zvyšoval výrazne podpriemerným tempom, naopak, dopyt verejného sektora výrazne nadpriemerným tempom.

Zmeny v štruktúre agregátneho dopytu v rokoch 2010 – 2017 boli pokračovaním dlhodobých tendencií, ktoré sa začali v roku 1999, ale vplyvom krízy v roku 2009 boli prechodne potlačené. Podiel vonkajšieho dopytu na agregátnom dopyte sa totiž z roka na rok zvyšoval, podiel domáceho dopytu úmerne klesal. V roku 2013 tým štruktúra agregátneho dopytu nadobudla špecifickú podobu – agregátny dopyt tvoril z polovice domáci dopyt a z polovice vonkajší dopyt (graf č. 3). Od roku 2014 už podiel vonkajšieho dopytu na agregátnom dopyte stále viac prevyšoval podiel domáceho dopytu.

V rokoch 2010 – 2017 pokračoval aj pokles podielu domácich zdrojov, resp. nárast podielu zdrojov z dovozu na krytí agregátneho dopytu. Tieto dlhodobé tendencie, ktoré sa začali v roku 2000, boli krízou v roku 2009 tiež potlačené, ale len prechodne. Od roku 2010 sa podiel domácich zdrojov na krytí agregátneho dopytu opäť znižoval, v dôsledku čoho podiel zdrojov z dovozu, naopak, rástol. V rokoch 2016 a 2017 klesol podiel domácich zdrojov pod 52 %, podiel zdrojov z dovozu stúpol nad 48 % (graf č. 4).

Vplyvom rastu agregátneho dopytu v rokoch 2010 – 2017 sa spolu s výkonnosťou slovenskej ekonomiky zvyšovala jej otvorenosť. Miera jej otvorenosti, po poklese vplyvom globálnej hospodárskej krízy v roku 2009, stúpila na predkrízovú úroveň už v roku 2011, keď podiel celkového vývozu na HDP i podiel celkového dovozu na HDP dosiahol cca 83 %. Rast jej otvorenosti pokračoval aj v zostávajúcich piatich rokoch analyzovaného obdobia, avšak s tým rozdielom, že od roku 2012 sa exportná výkonnosť slovenskej ekonomiky zvyšovala rýchlejšie ako jej dovozná náročnosť. V roku 2017 bola otvorenosť slovenskej ekonomiky historicky najvyššia – podiel celkového vývozu na HDP dosiahol cca 101 %, podiel celkového dovozu na HDP vyše 93 % (graf č. 6).

4.1 AGREGÁTNY DOPYT A EKONOMICKÝ RAST V ROKOCH 2010 A 2013

Oživenie rastu agregátneho dopytu a výkonnosti hospodárstva, ktoré bolo zaznamenané v roku 2010, nestačilo na to, aby tieto dva ukazovatele dosiahli svoju predkrízovú úroveň z roku 2008. Agregátny dopyt totiž v roku 2010 stúpol o 9,0 %, výkonnosť hospodárstva vzrástla o 5,0 % (graf č. 2). V ďalších troch rokoch sa však ich rast spomaľoval, čo v konečnom dôsledku viedlo k tomu, že agregátny dopyt sa v rokoch 2010 – 2013 zvyšoval v priemere o 5 %, výkonnosť hospodárstva o 2,7 %⁸.

Rast agregátneho dopytu i výkonnosti hospodárstva bol v rokoch 2010 – 2013 v rozhodujúcej miere založený na rastúcom vonkajšom dopyte (graf č. 2 a tab. č. 3). Celkový vývoz sa v tomto období zvyšoval v priemere takmer o 11 % ročne, vďaka čomu prekročil svoju predkrízovú úroveň z roku 2008 už v roku 2011, pričom v roku 2013 bol oproti nej vyšší takmer o 26 %. Na druhej strane, domáci dopyt ako celok

⁸ Svoju predkrízovú úroveň z roku 2008 prekročili v roku 2011, teda s odstupom troch rokov. Agregátny dopyt ju prekonal o 2,3 %, výkonnosť hospodárstva o 2,1 %.

rástol v rokoch 2010 – 2013 v priemere len o 0,4 % ročne. Svoju predkrízovú úroveň z roku 2008 ešte v roku 2013 nedosiahol (bol nižší zhruba o 5,5 %) a prekročil ju až v roku 2015.

Výrazné zaostávanie rastu domáceho dopytu za rastom vonkajšieho dopytu v rokoch 2010 – 2013 súviselo s tým, že v štruktúre domáceho dopytu zaznamenal v roku 2010 oživenie rastu len investičný dopyt, zatiaľ čo spotrebiteľský dopyt a dopyt verejného sektora v rokoch 2010 – 2013 viac-menej zotrvali na svojej úrovni z roku 2009. Navyše, v roku 2012 domáci dopyt ako celok poklesol o viac ako 4 % (graf č. 2). Prispeli k tomu všetky tri hlavné zložky jeho štruktúry, z nich relatívne najviac investičný dopyt, ktorý sa prepadol o 9 %. Spotrebiteľský a investičný dopyt však mierne poklesli ešte aj v roku 2013.

Tabuľka č. 3: Medziročné zmeny, v %, priemer za obdobie

Ukazovateľ	2009	2010 – 2013	2014 – 2017	2017
<i>konečná spotreba domácností, s. c. 2010</i>	-0.5	-0.4	+2.5	+3.6
<i>konečná spotreba verejnej správy, s. c. 2010</i>	+6.0	-0.0	+3.1	+0.2
<i>tvorba hrubého kapitálu, s. c. 2010</i>	-29.2	+2.9	+5.1	+2.6
<i>domáci dopyt, s. c. 2010</i>	-7.2	+0.4	+3.2	+2.7
<i>vývoz tovarov a služieb, s. c. 2010</i>	-16.8	+10.9	+5.2	+4.3
<i>dovoz tovarov a služieb, s. c. 2010</i>	-18.8	+8.0	+5.2	+3.9
<i>agregátny dopyt, s. c. 2010</i>	-11.3	+5.0	+4.2	+3.5
<i>hrubý domáci produkt, s. c. 2010</i>	-5.4	+2.7	+3.3	+3.4

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty autorov

Keďže rast reálneho HDP bol v rokoch 2010 – 2013 vyšší ako rast domáceho dopytu, k rastu výkonnosti hospodárstva prispieval okrem domáceho dopytu aj čistý vývoz⁹. Celkový vývoz totiž rástol v tomto období rýchlejšie (v priemere cca o 3 p. b. ročne) ako celkový dovoz. Vďaka tomu sa úroveň vonkajšej ekonomickej nerovnováhy v rokoch 2010 a 2011 znižovala – deficit obchodnej bilancie a bilancie služieb klesol z 1,5 % HDP v roku 2009 na 0,9 % HDP v roku 2011. V rokoch 2012 a 2013 však obchodná bilancia a bilancia služieb dosiahli spoločne prvýkrát v histórii samostatného fungovania slovenskej ekonomiky prebytok cca 3 – 4 % HDP v bežných cenách¹⁰.

⁹ V roku 2012, v ktorom domáci dopyt poklesol, bol rast reálneho HDP dosiahnutý výlučne vplyvom čistého vývozu.

¹⁰ Vnútorná ekonomická nerovnováha sa však v rokoch 2010 – 2013 prehlbovala. Deficit verejných financií dosiahol totiž aj v roku 2010 vyše 7 % HDP, v rokoch 2011 a 2012 vyše 4 % HDP, pričom v roku 2013 klesol pod 3 % HDP v bežných cenách. Dlh verejného sektora sa tým zvýšil z 36,3 % HDP v roku 2009 na 54,7 % HDP v roku 2013.

4.2 AGREGÁTNY DOPYT A EKONOMICKÝ RAST V ROKOCH 2014 A 2017

Zrýchlenia dynamiky rastu agregátneho dopytu a výkonnosti hospodárstva, ktoré boli zaznamenané v roku 2014, kulminovali už v roku 2015 (graf č. 2). V rokoch 2016 a 2017 ich rast síce pokračoval, bol však nižší a zodpovedal zhruba ich priemernému rastu v rokoch 2014 a 2015. V konečnom dôsledku sa agregátny dopyt v rokoch 2014 – 2017 zvyšoval v priemere o 4,2 % ročne, výkonnosť hospodárstva rástla v priemere o 3,3 % ročne (tab. č. 3). Oproti rokom 2010 – 2013 sa teda rast agregátneho dopytu mierne spomalil, rast výkonnosti sa, naopak, mierne zrýchlil.

Spomalenie rastu agregátneho dopytu bolo spôsobené vonkajším dopytom. Svedčí o tom celkový vývoz, ktorý sa v rokoch 2014 – 2017 zvyšoval v priemere o 5,2 % ročne, čo sú prírastky až o polovicu nižšie, ako dosiahol v rokoch 2010 – 2013 (tab. č. 3). Zatiaľ čo rast vonkajšieho dopytu sa spomalil, rast domáceho dopytu ako celku sa v rokoch 2014 – 2017 zrýchlil a zvyšoval sa v priemere o 3,2 % ročne. Bol to dôsledok jeho rastu v rokoch 2014 a 2015 (o 3,6 %, resp. o 5,7 %), pretože v rokoch 2016 a 2017 bol rast domáceho dopytu ako celku podstatne pomalší (o 0,9 %, resp. o 2,7 %).

Domáci dopyt ako celok prekročil v roku 2015 – vďaka relatívne rýchlemu rastu v rokoch 2014 a 2015 – svoju predkrízovú úroveň z roku 2008 (o 3,4 %). Podiel na tom mali všetky tri hlavné zložky jeho štruktúry, avšak rozhodujúci bol vplyv investičného dopytu, ktorý v roku 2015 stúpol takmer o 20 %. Súviselo to s dočerpávaním fondov z EÚ na rôzne infraštruktúrne projekty (zo sektorovej štruktúry tvorby hrubého fixného kapitálu /THFK/ v bežných cenách vyplýva, že THFK vo verejnej správe stúpila v roku 2015 o vyše 63 %). Na druhej strane vonkajší dopyt, ktorý svoju predkrízovú úroveň z roku 2008 prekročil už v roku 2011, bol v roku 2015 oproti nej vyšší takmer o 40 %.

Spomalenie dynamiky rastu domáceho dopytu ako celku v rokoch 2016 a 2017 súviselo s tým, že rast dopytu verejného sektora sa takmer zastavil a investičný dopyt výrazne poklesol (v roku 2016) alebo len mierne stúpol (v roku 2017). Spotrebiteľský dopyt však zaznamenal zrýchlenie rastu aj v rokoch 2016 a 2017.

Pokles investičného dopytu bol dôsledkom základného efektu, keďže THFK vo verejnej správe v roku 2016 výrazne klesla (o vyše 47 %), čím poklesla aj THFK v celom hospodárstve (o 9 %). Útlm rastu dopytu verejného sektora nastal vplyvom konsolidácie verejných financií¹¹. Vzhľadom na to, že v rokoch 2016 a 2017 zaznamenal útlm rastu aj vonkajší dopyt, spomalil sa tiež rast agregátneho dopytu aj výkonnosti hospodárstva (graf č. 2).

Rast domáceho dopytu ako celku bol v rokoch 2014 – 2017 v priemere len o 0,1 p. b. nižší ako rast reálneho HDP. Rozhodujúcim faktorom rastu výkonnosti hospodárstva v tomto období bol teda domáci dopyt, pričom vplyv čistého vývozu bol z hľadiska celého štvorročného obdobia viac-menej neutrálny (v rokoch 2014 a 2015 bol negatívny, v rokoch 2016 a 2017 pozitívny, graf č. 5).

¹¹ Deficit verejných financií, ktorý v rokoch 2014 a 2015 dosahoval cca 2,7 % HDP, sa znížil na 2,2 % HDP v roku 2016, resp. na 1,0 % HDP v roku 2017. Vďaka tomu sa relatívna veľkosť dlhu verejného sektora v rokoch 2014 – 2017 znižovala – z 54,7 % HDP v roku 2013 klesla na 50,7 % HDP v roku 2017.

Súviselo to so skutočnosťou, že celkový vývoz a celkový dovoz rástli v tomto období zhodne v priemere cca o 5 % ročne. Vďaka tomu bola obchodná bilancia a bilancia služieb spolu prebytková aj v rokoch 2014 – 2017, pričom veľkosť prebytku dosahovala v jednotlivých rokoch 1,5 – 3,5 % HDP v bežných cenách.

5. VÝVOJ HDP V PARITE KÚPNEJ SILY V POROVNANÍ S EÚ28 A KRAJINAMI V4¹²

Zaujímavou je aj otázka ako sa Slovenskej republike ekonomicky darilo v porovnaní s krajinami V4 a celkovo v rámci EÚ-28. Na porovnanie bol použitý ukazovateľ HDP v bežných cenách v parite kúpnej sily (PKS) na obyvateľa (dostupné údaje za obdobie 1995 – 2016)¹³.

V roku 1995 Slovensko dosahovalo 48,0 % priemernej úrovne HDP celej EÚ, pričom bolo pred Poľskom (42,8 %), mierne zaostávalo za Maďarskom (50,7 %) a výrazne zaostávalo za Českou republikou, ktorej štartovacia úroveň bola jednoznačne najlepšia (76,3 %). Hoci sme na chvíľu predbehli Maďarsko, následne v rokoch 1999 a 2000 nastal útlm a trvalo 8 rokov, kým sme Maďarsko dokázali opäť predstihnúť. Tento útlm začal už pred rokom 1999 a prejavoval sa nielen oslabovaním dynamiky rastu HDP, ale aj rastom nezamestnanosti, nepriaznivým vývojom obchodnej bilancie či poklesom kurzu slovenskej koruny¹⁴.

Nasledujúce roky boli obdobím naštartovania štrukturálnych reforiem, ozdravovania zadlžených bánk, prílevu zahraničného kapitálu. Jednotlivé ukazovatele výkonu ekonomiky sa postupne zlepšovali. V roku 2003 bolo Slovensko Svetovou bankou zaradené medzi 5 najreformnejších krajín, pričom v roku 2005 obsadilo dokonca 1. miesto. Slovensko bolo vnímané ako najreformnejšia krajina¹⁵, ktorá zaviedla flexibilný pracovný čas, zjednodušila prijímanie absolventov, zaviedla úverový register, znížila na polovicu čas potrebný na začatie podnikania a znížila čas potrebný na vymoženie pohľadávky v rámci reštrukturalizácie o tri štvrtiny.

Všetky tieto reformy sa zaslúžili o to, že Slovensko bolo v roku 2005 Svetovou bankou vyhlásené za jednu z Top20 najlepších krajín pre investovanie. Slovensko si vo svete vyslúžilo prezývku „tatranský tiger“¹⁶ a obdobie rokov 2004 – 2008 možno z pohľadu ekonomických ukazovateľov (najmä rastu HDP) označiť za „zlatý vek“ Slovenska. V tomto období rast hrubého domáceho produktu prekonával rekordy, nezamestnanosť rýchlo klesala, inflácia a úrokové miery tak isto klesali a znižoval sa aj deficit verejných financií a verejný dlh.

Výsledkom bolo rýchle dobiehanie EÚ, pričom HDP na obyvateľa u nás v parite kúpnej sily vzrástol z 56,9 % na 71,3 % priemeru EÚ. Slovensko v tomto ukazovateli predbehlo Maďarsko (62,5 % v roku 2008) a začalo sa významne približovať

¹² <http://ec.europa.eu/eurostat/web/purchasing-power-parities/overview>.

¹³ *Annual Accounts -> Annual Indicators -> Main GP aggregates per capita:*

<http://ec.europa.eu/eurostat/web/national-accounts/data/database>.

¹⁴ <https://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/kurzovy-listok/kurzovy-listok/mesacne-kumulativne-a-rocne-prehlady-nbs>.

¹⁵ *Doing Business in 2005:*

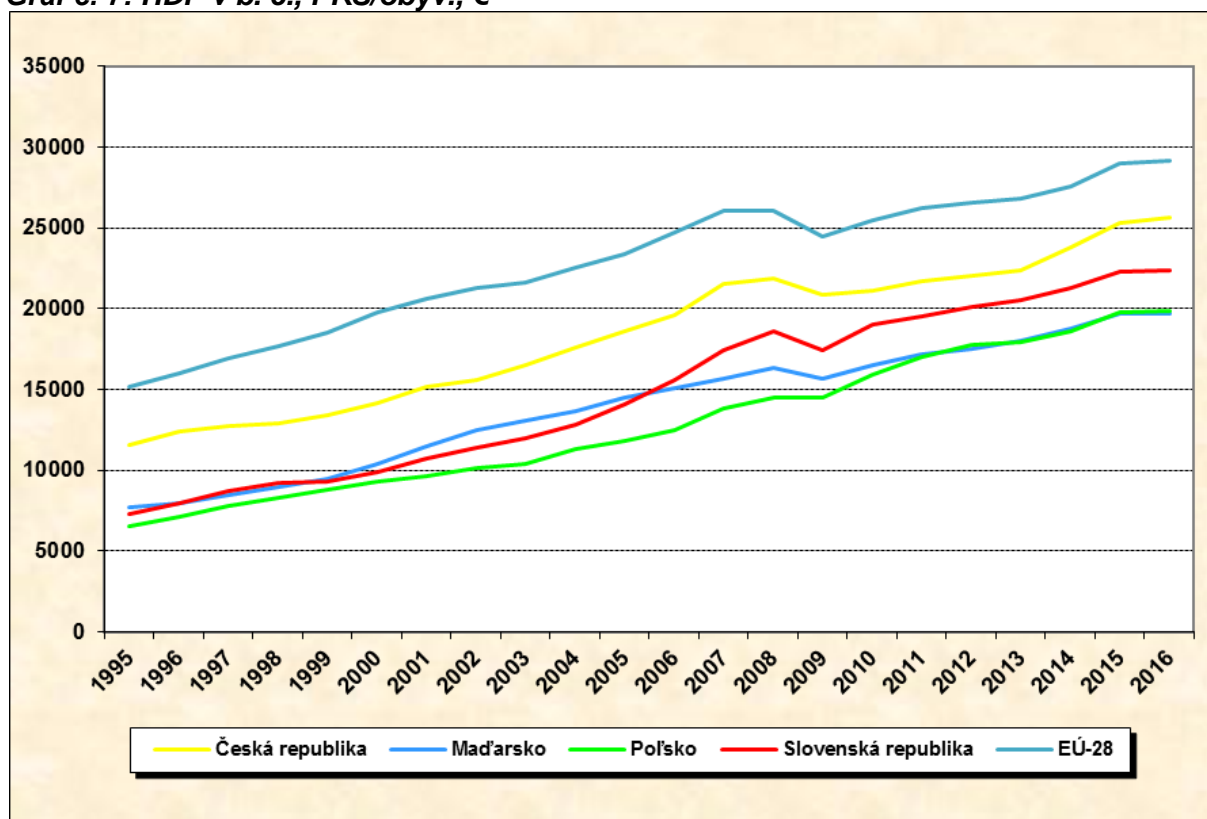
<http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB05-FullReport.pdf>.

¹⁶ <https://www.investopedia.com/terms/t/tatra-tiger.asp>.

Českej republike. Z postkomunistickej krajiny, ktorá bola zameraná na ťažký a energeticky neefektívny priemysel, sa stala dynamicky rastúca, proexportne orientovaná ekonomika so zameraním na automobilovú výrobu.

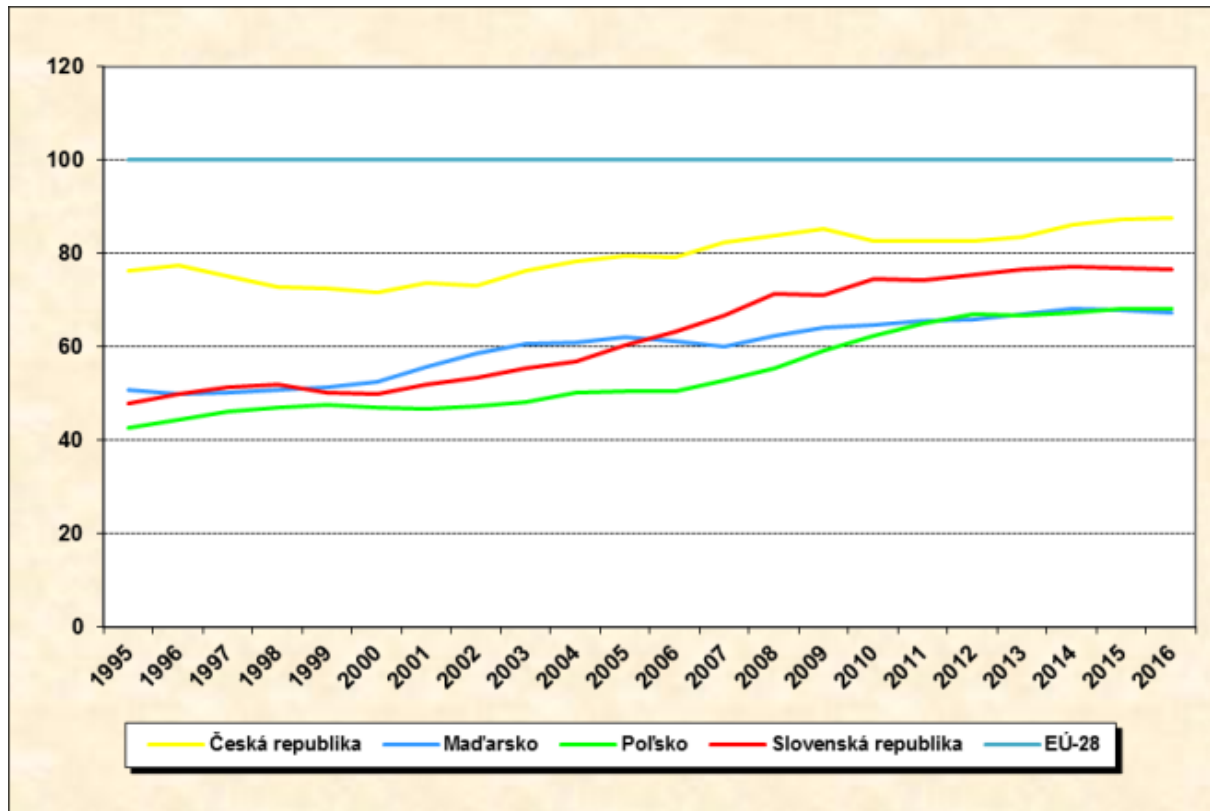
V roku 2008 vo svete naplno prepukla finančná kríza, ktorá sa transformovala na celosvetovú hospodársku krízu. V slovenskej ekonomike sa začal jej vplyv vo významnejšej miere prejavovať v 4. štvrťroku 2008, keď sa prudko znížila dynamika rastu HDP. V roku 2009 už hospodárstvo zaznamenalo pokles v každom štvrťroku. Práve veľká otvorenosť našej ekonomiky bola jedným z hlavných dôvodov, prečo bolo Slovensko v porovnaní s inými krajinami V4 postihnuté hospodárskou krízou najviac. Vyplýva to z grafu č. 7 a č. 8, z ktorých je zrejmé, že HDP na obyvateľa u nás poklesol najviac zo sledovaných krajín a z hľadiska priemeru EÚ sme boli jedinou krajinou V4, kde tento ukazovateľ poklesol.

Graf č. 7: HDP v b. c., PKS/obyv., €

Zdroj: Eurostat

Graf č. 8: HDP v b. c., PKS/obyv., EU28 = 100

Zdroj: Eurostat

Už v roku 2010 sa hospodársky rast obnovil a pokračovalo dobiehanie úrovne EÚ, ale i Českej republiky. V roku 2013 dosiahla Slovenská republika najnižší rozdiel v HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily k Českej republike (76,5% vs. 83,6 % priemeru EÚ) a v roku 2014 sme dosiahli historicky najvyššiu úroveň v pomere k priemeru EÚ (77,2 %). Bohužiaľ naše dobiehanie EÚ začalo stagnovať, čo platí aj o Maďarsku a Poľsku. Česká republika však naďalej pomerne rýchlo zvyšuje výkonnosť svojej ekonomiky a začína atakovať 90 % priemeru EÚ (87,7 %). Dôvodom našej stagnácie je nedostatok reforiem, ktorého dôsledkom je pokles konkurencieschopnosti ekonomiky prejavujúci sa v rebríčkoch konkurencieschopnosti. Na opätovné naštartovanie dobiehania EÚ bude musieť Slovensko okrem iného vyriešiť problém starnúcej populácie a s tým súvisiacich nákladov, či problém nedostatku kvalifikovanej pracovnej sily.

6. ZÁVER

Pokiaľ ide o vývoj slovenskej ekonomiky v celom analyzovanom období, možno konštatovať, že v období rokov 1996 – 2017 sa výkonnosť slovenskej ekonomiky zvyšovala v priemere o 3,9 % ročne. V rokoch 1996 – 2008, teda pred prepuknutím globálnej hospodárskej krízy v roku 2009, bol rast jej výkonnosti podstatne vyšší ako v rokoch 2010 – 2017. Kým v rokoch 1996 – 2008 sa tvorba reálneho HDP zvyšovala v priemere o 5,2 % ročne, v rokoch 2010 – 2017 v priemere o 3,0 % ročne (tab. č. 1).

Výkonnosť slovenskej ekonomiky sa v analyzovanom období nezvyšovala každoročne. V rokoch 1999 a 2009 tvorba reálneho HDP poklesla o 0,2 %, resp. o 5,4 %. Vďaka tomu, že v prevažnej väčšine rokov analyzovaného obdobia jej výkonnosť rástla, tvorba reálneho HDP bola v roku 2017 viac ako dvakrát vyššia ako v roku 1995. Primárne vzrástla vplyvom rastu agregátneho dopytu, ktorý bol v roku 2017 viac ako trikrát vyšší než v roku 1995. Rozhodujúci vplyv na jeho rast mal vonkajší dopyt, ktorý bol v roku 2017 oproti roku 1995 dokonca viac ako päťkrát vyšší, zatiaľ čo domáci dopyt bol zhruba len dvakrát vyšší (graf č. 1).

Pomalší rast výkonnosti slovenskej ekonomiky v rokoch 2010 – 2017 bol spôsobený spomalením rastu agregátneho dopytu, k čomu v rozhodujúcej miere prispel domáci dopyt, pretože rast vonkajšieho dopytu sa spomalil len čiastočne. Domáci dopyt ako celok rástol v rokoch 2010 – 2017 v priemere až trikrát pomalšie ako v rokoch 1996 – 2008 (o 1,8 %, resp. o 5,2 %), a to vplyvom všetkých troch hlavných zložiek jeho štruktúry (tab. č.1).

Relatívne najviac sa spomalil rast spotrebiteľského dopytu, ktorý sa v rokoch 1996 – 2008 zvyšoval v priemere o 5,5 % ročne. V rokoch 2010 – 2017 však stúpil v priemere len o 1,1 % ročne a v tomto období bol najpomalšie rastúcou zložkou domáceho dopytu. Výrazný útlm jeho rastu súvisí s tým, že v rokoch 2010 – 2013 spotrebiteľský dopyt vôbec nerástol, naopak, klesal v priemere o 0,4 % ročne. Oživenie spotrebiteľského dopytu v roku 2014 a zrýchľovanie dynamiky jeho rastu v rokoch 2015 – 2017 nastalo aj zásluhou miernej deflácie na spotrebiteľskom trhu, ktorá sprevádzala vývoj slovenskej ekonomiky v rokoch 2014 – 2016.

Tvorba hrubého kapitálu, ktorá sa v rokoch 2010 – 2017 zvyšovala v priemere o 4,0 % ročne, bola, naopak, najrýchlejšie rastúcou zložkou domáceho dopytu. Napriek tomu prispela tiež významnou mierou k spomaleniu dynamiky rastu domáceho dopytu ako celku (oproti predkrízovému obdobiu). Hoci bol jej priemerný rast relatívne vysoký, nestačil dokonca ani na to, aby v roku 2017 dosiahla svoju predkrízovú úroveň z roku 2008 (bola nižšia cca o 3 %). Investičný dopyt, ktorý nezohľadňuje vplyv zmeny stavu zásob v hospodárstve, dosiahol svoju predkrízovú úroveň až v roku 2016 a v roku 2017 ju prekročil cca o 3,5 %.

Dopyt verejného sektora bol jedinou zložkou domáceho dopytu, ktorá v roku 2009 napriek kríze vzrástla. V rokoch 2010 – 2017 sa však jej rast vplyvom konsolidácie verejných financií tiež spomalil, pretože sa zvyšovala v priemere o 1,5 % ročne, zatiaľ čo v rokoch 1996 – 2008 rástla v priemere o 3,8 % ročne. Hoci sa dynamika jej rastu spomalila o viac ako polovicu, v roku 2017 bola úroveň dopytu verejného sektora takmer o 20 % vyššia ako v roku 2008.

LITERATÚRA

[1] HRONOVÁ, S. – HINDLS, R.: Národní účetnictví. Praha: Grada Publishing 1997. ISBN: 80-7169-466-5.

[2] Štatistická správa o základných vývojových tendenciách v hospodárstve SR (4. štvrťrok 2017). ŠÚ SR, Bratislava marec 2018.

[3] Štatistický úrad Slovenskej republiky. Dátové kocky: DATAcube [online]. Dostupné na <http://datacube.statistics.sk/>.

RESUME

The content of the paper is the analysis of macroeconomic performance of the Slovak economy in the years 1995-2017. The analysis is based on the annual time series of those indicators of the Slovak economy, which form the structure of aggregate demand. The analysis focuses on comparing the performance of the economy in the pre-crisis period (1995-2008), in 2009 and in the post-crisis period (2010-2017). The analysis also includes the development of GDP per capita in purchasing power parity and its comparison with the EU average and other V4 countries.

PROFESIJNÝ ŽIVOTOPIS

Ing. Ján Haluška, PhD., je absolventom Vysokej školy ekonomickej v Bratislave. Dlhodobou sa zaoberá problematikou konštrukcie ekonometrických modelov a ich využitia na podporu spracovania makroekonomických analýz a prognóz vývoja slovenskej ekonomiky. Výsledky aplikovaného výskumu publikuje v odborných časopisoch.

Mgr. Jaroslav Dolinič je absolventom Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Pracuje v sekcii makroekonomických štatistík ŠÚ SR, kde sa zaoberá problematikou výpočtu HDP a deficitu/dlhu verejnej správy.

KONTAKT

haluska@infostat.sk

jaroslav.dolinic@statistics.sk